UNIVERSITATEA *OVIDIUS* DIN CONSTANTA
DOMENIUL DE DOCTORAT FILOLOGIE

REZUMATUL
TEZEI DE ABILITARE

CANDIDAT : MONICA VLAD

2015

UNIVERSITATEA *OVIDIUS* DIN CONSTANTA
DOMENIUL DE DOCTORAT FILOLOGIE

DE L'ANALYSE DES DISCOURS DIDACTIQUES VERS L'ANALYSE DES DISCOURS UNIVERSITAIRES (ET RETOUR)

Recherches, Articulations, Interrogations

CANDIDAT : MONICA VLAD

2015

Rezumat

Această teză propusă în vederea obținerii Atestatului de Abilitare trasează parcursul meu după obținerea titlului de doctor (în 2002) în domeniul lingvisticii aplicate de origine franceză, în funcție de trei mari axe : analiza discursurilor didactice, analiza discursurilor universitare și cercetările cu privire la plurilingvism.

Discursurile didactice fac parte din clasa mai largă a discursurilor de transmitere a cunoștințelor, care sunt emise în contextul unei situații de predare / învățare și care se caracterizează prin intenția pragmatică *a face în așa fel încât celălalt să învețe* și prin obligația evaluării (a ceea ce a fost învățat). M-am aplecat, în lucrările mele, asupra discursurilor didactice cu privire la lectură (discursurile manualelor și ale programelor școlare, discursurile de cercetare didactică), asupra discursurilor jurnalelor de stagiu ale profesorilor debutanți și asupra discursurilor care descriu practici didactice din diferite colțuri ale lumii.

In ceea ce privește lectura școlară în limbă străină, am identificat, pe baza unui corpus consistent, câteva categorii de analiză care permit analiza acestui concept din perspectivă diacronică : genul școlar, medierea sensului, oralizarea, raportul lexic / lectură, raportul gramatică / lectură și, în fine, transpunerea didactică a noțiunilor împrumutate din gramatica textului și din analiza discursului. Am problematizat aceste categorii în numeroase articole de cercetare.

Am examinat, de asemenea, grație proiectului mondial CECA (FIPF – AUF, 2007-2011), un larg corpus comparativ de discursuri cuprinzând descrierea practicilor didactice care țin de predarea limbii franceze în diverse zone ale lumii. Am analizat în mod special imaginile discursive ale etnografiei sălii de clasă punând în discuție, corelativ, extensia noțiunii de context în discursurile didactice și în modul de percepție al diversității în didactica limbilor.

Cercetările mele cu privire la jurnalele de stagiu ale profesorilor debutanți, discursuri hibride și problematice situate între instituția universitară și practica didactică,

mi-au permis să identific reprezentările scriptorilor cu privire la situația profesională cu care se confruntă aceștia și să propun soluții de dezvoltare a reflexivității profesorale.
In fine, am coordonat un proiect editorial de mare amploare care a permis realizarea unui bilanț al situației didacticii limbilor în Europa Centrală și Orientală, cât și raportul dintre aceasta și științele limbajului, proiect care s-a concretizat într-un volum de referință pentru contextul geografic și sociocultural al regiunii.

Concluziile pe care le formulez la capătul cercetărilor mele cu privire la discursurile didactice depășesc analiza lingvistică propriu-zisă și demonstrează în ce măsură analiza acestor discursuri dă naștere unor schimbări majore în zona practicilor didactice și a formării celor care activează în acest domeniu.

Discursurile care circulă în contextul universitar reprezintă a doua mare axă a preocupărilor mele de cercetare. In lucrările mele m-am aplecat atât asupra discursurilor produse de către profesori în eforturile lor de operaționalizare a predării francezei universitare, cât și asupra discursurilor produse de către studenți în contextul profesional specific al universității. Acest domeniu de cercetare este extrem de important pentru ceea ce, în literatura de specialitate recentă, se numește Franceza ca Limbă Academică (FLA), zonă de predare care depășește predarea / învățarea limbii deoarece pune accentul în mod deosebit pe achiziția de competențe lingvistice și de practici academice de înalt nivel, care sunt legate în mod exclusiv de contextele și de domeniile de utilizare academică și de cercetare.

M-am ocupat, în lucrările mele, de « rutinele scipturale » ale discursului francez de cercetare și de învățarea acestora de către studenți prin intermediul unui proiect de simulare de colocviu ale cărui principii au fost preluate ulterior de colegi din universități franceze. Am dezvoltat, de asemenea, câteva proiecte de comunicare la distanță între studenți care nu dispun de o limba comună de comunicare și care sunt obligați să folosească franceza ca limbă vehiculară în exercițiul comunicării universitare. In corpusurile de interacțiuni prin *chat*, am examinat modul de construcție colaborativă a cunoștintelor în discurs, poziționările identitare ale interlocutorilor, strategiile de negociere pe care le utlizau pentru a-și *proteja fața*, sursele de tensiune și, în fine, aportul comunicării mediate de calculator la ameliorarea practicilor de predare / învățare în sens larg.

Cartea cu privire la practicile de redactare universitară în limba franceza pe care am co-redactat-o cu G. Cislaru de la Universitatea Paris 3 și cu C. Claudel de la Universitatea Paris 8 și care a apărut în 2009 și 2011 (a doua ediție) la editura De Boeck reprezintă sinteza reflecțiilor noastre cu privire la operaționalizarea predării francezei universitare. Cartea servește drept ghid pentru elaborarea lucrărilor academice în limba franceză pentru studenți francofoni din întreaga lume.

Cercetările mele recente asupra plurilingvismului, rezultat al cursurilor pe care le predau la masteratul *Plurilinguisme et FLE dans l'espace européen* reprezintă o sinteză a preocupărilor mele anterioare deoarece acestea se referă atât la practicile de redactare academică (analize de corpusuri plurilingve, identificarea de problematici în zona plurilingvismului) cât și la discursurile didactice (jurnale de stagiu cu privire la activități legate de abordările pluraliste, analiza unor astfel de practici). Aceste cercetări se înscriu într-un curent novator care va modifica, fără îndoială, câmpul didacticii limbilor în anii imediat următori.

In fine, ansamblul carierei mele academice așa cum apare descrisă aceasta la finalul părții I, este traversat de convingerea fermă că activitatea științifică trebuie să aibă repercursiuni în retur asupra practicii didactice la universitate și că, în mod reciproc, practica didactică universitară trebuie, pentru a evolua, să fie analizată cu ajutorul unor instrumente științifice. In ceea ce mă privește, demonstrez, prin experiențele de coordonare a diferitelor proiecte, rețele de cercetare, lucrări ale tinerilor cercetători, cât și prin propria mea afiliere la diverse rețele științifice internaționale, că dispun de competențe care legitimează capacitatea mea de a conduce cercetări doctorale în domeniul lingvisticii și al didacticii franceze.

A doua parte a tezei propune elemente de dezvoltare a carierei mele științifice și profesionale în funcție de trei mari axe : cercetările cu privire la plurilingvism, cercetările cu privire la analiza practicilor didactice și cercetările cu privire la predarea limbilor străine unui public de studenți nefilologi.

Abstract

This thesis projected to obtain my Habilitation Certificate charts my itinerary after obtaining my PhD (2002) in the field of applied linguistics of French origin, according to three main axes: didactic discourse analysis, academic discourse analysis and researches relating to multilingualism.

Didactic discourses belong to the broader category of discourses meant to transmit knowledge that are issued in the context of a teaching / learning situation which, in its turn, is characterized by the pragmatic intention *to do so that the other learns* and by the obligation of assessing (what was taught). In my studies, I focused on didactic discourses on reading (the discourses of textbooks, of curricula and of didactic research), on the discourses contained by training teachers' logs and the discourses that describe different teaching practices around the world.

Based on a consistent corpus, in terms of school reading in a foreign language, I have identified several analysis categories that allow for the analysis of this concept from a diachronic perspective: school genre, meaning mediation, oralization, lexis / reading report, grammar / reading report and, finally, the didactic transposition of notions borrowed from text grammar and from discourse analysis. I problematized these categories in numerous research articles.

Thanks to the global project CECA (FIPF - AUF 2007-2011), I also examined a comprehensive comparative corpus of discourses that included a description of didactic practices related to the teaching of French in various parts of the world. I specifically looked at the discursive pictures of classroom ethnography correlatively putting to the issue the concept of context in the teaching discourses and in the perception of its diversity in language teaching.

My research on teacher logs written by debutants, on hybrid and problematic discourses located between their university and their teaching practice, allowed me to identify the scripters' representations regarding their professional life they face ant to suggest solutions for the improvement of their teaching reflexivity.

Besides, I coordinated an editorial project of great magnitude that allowed for a balance of the didactics of languages in Central and Eastern Europe, and also for a rapport between the latter and the language, a project that resulted in a volume of reference for the geographic and socio-cultural context of the region.

The conclusions I formulate at the end of my research concerning didactic discourses surpass linguistic analysis itself and demonstrate how analyzing these discourses gives way to major changes in the area of teaching practices and training those active in this field.

The discourses circulating in the academic context is the second largest axis of my research concerns. In my work I focused on both discourses produced by teachers in their efforts to operationalize the teaching of academic French and the discourses produced by students in the specific professional context characterizing tertiary level education. This field of research is extremely important for what, in recent literature, has been called French as Academic Language (FAL), an area of teaching that goes beyond teaching / learning because it places special emphasis on the acquisition of language skills and high level academic practices that are exclusively linked to the contexts and areas of academic and research usage.

In my work I was concerned with the "scriptural routines" of the French discourse of research and with their learning by students through a project simulating an assessment whose principles were subsequently taken over by colleagues from French universities. I have also developed some remote communication projects between students who do not have a common language in order to communicate and are forced to use French as the vehicular language in the exercise of academic communication. In corpora of *chat* interactions, I examined the collaborative construction of knowledge in discourses, the identity rankings of the interlocutors, the negotiating strategies they used to protect their faces, the sources of tension and, finally, the impact made by computer mediated communication to the improvement of teaching / learning practices on a large scale.

The book on practices of academic writing in French that I co-wrote with G. Cislaru from the Paris University no. 3 and C. Claudel from Paris University no. 8 appeared in 2009 and 2011 (the second edition) published by De Boeck publishing house. This book represents the synthesis of our reflections on the operationalization of

academic French teaching and it serves as a guide for developing academic work in French for French-speaking students around the world.

My recent research on multilingualism, resultant of the courses I teach postgraduate students attending the MA program called *Plurilinguisme et FLE dans l'espace européen*, is a synthesis of my previous concerns as they relate both to academic writing practices (multilingual corpus analysis, identification of issues in multilingualism area) and to didactic discourses (internship logs on activities related to pluralistic approaches, analysis of such practices). This research is part of an innovative trend that will undoubtedly change the field of language didactics in the coming years.

Lastly, my entire academic career— as it is presented at the end of Part I— highlights my firm belief that scientific work should have feedback on the academic teaching practice and, reciprocally, in order to develop, academic teaching needs to be analyzed using scientific instruments. As far as I am concerned, I demonstrate, through my experience as a coordinator of different projects, networks of research, studies performed by young researchers as well as through my own affiliation to various international scientific networks, that I have the skills that legitimate my ability to conduct doctoral research in the field of French linguistics and didactics.

The second part of the thesis offers elements for the development of my scientific and professional career based on three main axes: 1. research relating to multilingualism, 2. research relating to analyzing teaching practices and 3. research relating to language teaching intended for an audience of non-philologist students.

Résumé

Cette thèse proposée en vue de l'obtention de l'habilitation à diriger des recherches retrace mon parcours après la soutenance du doctorat (en 2002), dans le domaine de la linguistique appliquée d'origine française, en fonction de trois grands axes : l'analyse des discours didactiques, l'analyse des discours universitaires et les travaux sur le plurilinguisme.

Les discours didactiques font partie de la classe plus large des discours de transmission des connaissances tenus dans le contexte d'une situation d'enseignement, et se caracterisent par la visée pragmatique *faire en sorte que l'autre sache* et par la contrainte d'évaluation (de ce qui a été appris). Je me suis penchée dans mes travaux sur les discours didactiques portant sur la lecture (discours de manuels et de programmes scolaires, discours de recherche didactique), sur les discours des journaux de stage des enseignants stagiaires et les discours qui décrivent les pratiques de classe à l'œuvre dans différents coins du monde.

Pour ce qui est de la lecture scolaire en langue étrangère, j'ai identifié, sur la base d'un corpus consistant, des catégories d'analyse qui permettent sa prise en compte diachronique : le genre scolaire, la médiation du/des sens, l'oralisation, le rapport lexique/lecture, le rapport grammaire/lecture, et enfin la transposition didactique des notions empruntées à la grammaire du texte et à l'analyse de discours. J'ai problématisé ces catégories dans de nombreux articles de recherche.

J'ai examiné également, grâce au projet mondial CECA (FIPF – AUF, 2007-2011), un grand corpus comparatif contenant des descriptions croisées de pratiques de classe dans le champ de l'enseignement du français. J'ai analysé notamment les images discursives de l'ethnographie de la salle de classe en mettant en discussion, corrélativement, la portée de la notion de contexte dans les discours didactiques et dans la prise en compte de la diversité.

Mes travaux sur les journaux de stage des enseignants stagiaires, discours hybrides et problématiques situés entre l'institution universitaire et la pratique de classe,

m'ont permis de cerner les représentations que se font leurs auteurs de la situation professionnelle à laquelle ils seront confrontés et de proposer des solutions de développement de la réflexivité enseignante.

Enfin, j'ai coordonné un projet éditorial plus ample qui a permis de dresser un état des lieux de la situation de la didactique dans l'Europe Centrale et Orientale ainsi que des rapports que celle-ci entretient avec les sciences du langage, projet qui a donné lieu à un volume de référence pour ce contexte géographique et socioculturel de la région.

Les conclusions que je tire au bout de mes recherches sur les discours didactiques excèdent l'analyse linguistique à proprement parler et montrent à quel point la recherche sur ces discours engendre / peut engendrer des changements dans les pratiques didactiques et dans la formation des acteurs qui oeuvrent dans ce champ.

Les discours circulant dans le contexte universitaire représentent le deuxième grand axe de recueil de corpus pour mes analyses. Dans mes travaux, je me suis penchée autant sur les discours produits par les enseignants dans leurs efforts d'opérationnaliser l'enseignement du français universitaire que sur les discours produits par les étudiants dans le contexte professionnel spécifique de l'université. Il s'agit d'un axe de recherche fondamental pour le développement de ce qu'on appelle le Français Langue Académique (FLA), type d'enseignement du français qui va bien au-delà de l'enseignement apprentissage de la langue car il accentue l'acquisition de compétences langagières et de savoir-faire académiques de haut niveau, qui sont liés exclusivement aux contextes et domaines d'utilisation académique et de la recherche.

J'ai travaillé sur les routines scripturales du discours français de recherche et de leur appropriation par les jeunes scripteurs étudiants par le biais d'un projet de simulation de colloque dont les principes ont été repris ultérieurement par des collègues français. J'ai également développé quelques projets de communication à distance entre des étudiants ne partageant pas de langue commune et censés utiliser le français langue véhiculaire dans l'exercice de la communication universitaire. Dans les corpus d'interactions par *chat* j'ai pu examiner la co-construction des savoirs dans les discours, les positionnements identitaires des interlocuteurs, les stratégies de négociation qu'ils mettaient en œuvre afin de garder leur face, les sources des tensions, enfin, l'apport de la communication médiée

par l'ordinateur au renouveau des pratiques d'enseignement et d'apprentissage au sens large.

Le livre sur les pratiques de l'écrit universitaire en français langue étrangère que j'ai co-rédigé avec G. Cislaru de l'Université Paris 3 et avec C. Claudel de l'Université Paris 8 et qui est paru en 2009 et en 2011 (deuxième édition) à l'édition belge De Boeck représente l'aboutissement de nos réflexions sur l'opérationnalisation de l'enseignement du français universitaire. Il sert de guide pour l'élaboration de travaux académiques en français à de nombreux étudiants francophones dans le monde.

Mes travaux récents sur le plurilinguisme, résultat de mes enseignements dans le master *Plurilinguisme et FLE dans l'espace européen* représentent une synthèse de mes recherches antérieures car ils portent autant sur les pratiques d'écrit académique (analyses de corpus plurilingues, identification de problématiques dans le champ du plurilinguisme) que sur les discours didactiques (journaux de stage portant sur des activités liées aux approches plurielles, analyse d'activités de classe). Ils s'inscrivent dans un courant de pensée novateur qui va sans doute modifier dans les années à venir le champ de la didactique des langues.

Enfin, l'ensemble de la carrière académique telle que je la décris dans le chapitre 5 de cette these est traversé par la conviction ferme que la recherche scientifique doit avoir des répercussions en retour sur la pratique didactique à l'université et qu'inversement, la pratique didactique universitaire se doit, pour évoluer, faire l'objet d'analyses avec des outils scientifiques. Je montre, à travers les expériences de coordination de différents projets, réseaux de chercheurs, travaux de jeune recherche, ainsi qu'à travers les différents réseaux scientifiques dont je fais partie, les compétences qui légitiment ma capacité à diriger des recherches dans le domaine de la linguistique et de la didactique françaises.

La dernière partie de la thèse propose des développements de ma carrière scientifique et professionnelle en fonction de trois grands axes thématiques : les travaux sur le plurilinguisme, les travaux sur l'analyse des pratiques didactiques et les travaux sur l'enseignement des langues aux non-spécialistes.